

УДК 323.28:355.58

Г.С. Степанов

Національний університет оборони України, Київ

ДОСВІД ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРИКРИТТЯ ОБ'ЄКТІВ ВІД МОЖЛИВИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ АТАК (АКТІВ) З ПОВІТРЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗАХОДІВ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО РІВНЯ

В статті проаналізовано досвід іноземних держав щодо здійснення прикриття об'єктів від можливих терористичних атак з повітря при проведенні заходів міжнародного та європейського рівня. Визначено основні заходи, які вживалися іноземними державами з метою попередження терористичних загроз з повітря.

Ключові слова: терористичні акти, загрози з повітря, протиповітряна оборона, протидія повітряному тероризму.

Вступ

Постановка проблеми. В сучасних умовах боротьби з міжнародним тероризмом на перший план висувається проблема протидії повітряному тероризму.

Найбільш імовірними джерелами загроз з повітря є: пасажирські і транспортні літаки, літаки бойової авіації, вертольоти, літаки надлегкої авіації усіх типів, дистанційно пілотовані літальні апарати, дельтаплани, повітряні кулі, ракетні системи усіх типів, які можуть бути використані для здійснення терористичних актів. Подальша еволюція загроз за участю дистанційно пілотованих літальних апаратів або ракет різних типів обумовлена відносно невисокою їх вартістю, значною кількістю та потенційним зростанням бойових можливостей [1].

Терористичні організації розглядають можливість здійснення терактів з використанням літальних апаратів на державні об'єкти, об'єкти проведення масштабних міжнародних спортивних змагань можуть спричинити техногенні катастрофи національного чи міждержавного масштабу, чисельні людські жертви, значні економічні втрати та негативно вплинути на імідж країни [2,5].

Тому актуальним питанням на теперішній час, є підготовка органів управління та чергових сил з протиповітряної оборони держави до антитерористичного забезпечення фінальної частини чемпіонату з футболу у червні 2012 року з урахуванням досвіду країн світу при проведенні заходів міжнародного та європейського рівня.

Аналіз літератури. Підходи до вирішення задачі прикриття об'єктів від можливих терористичних атак (актів) з повітря були розглянуті в роботах [1-6].

Так у роботі [1] визначаються правові та організаційні основи боротьби з тероризмом в Україні, порядок координації діяльності органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій незалежно

від форми власності, посадових осіб та окремих громадян, які ведуть боротьбу з тероризмом, права, обов'язки і гарантії громадян у зв'язку із здійсненням боротьби з тероризмом.

У роботах [2-5] розглянуті проблеми протидії повітряному тероризму. Визначено основні способи протидії тероризму в певних аспектах: військово-політичному, правоохоронному, протиповітряному, інформаційно-психологічному, міжнародно-правовому. Визначено підходи до проблеми протидії повітряному тероризму в США та інших країн світу.

У роботах [6,7] проаналізовані напрямки в підготовці і проведенні Олімпійських ігор щодо протидії терористичним загрозам в загальній системі забезпечення безпеки.

Проведений аналіз літератури показує, що провідні країни світу багато уваги приділяють організації протидії терористичним небезпекам та викликам, які можуть виникнути під час підготовки і проведенні масштабних міжнародних політичних, громадських заходів, а також спортивних змагань. Зазначене свідчить на користь актуальності аналізу досвіду країн світу щодо здійснення прикриття визначених об'єктів від можливих терористичних атак (актів) з повітря при проведенні заходів міжнародного та європейського рівня та визначення заходів, які потрібно вживати під час проведення чемпіонату з футболу у червні 2012 року.

Ціль статті. Проаналізувати досвід країн світу щодо здійснення прикриття визначених об'єктів від можливих терористичних атак (актів) з повітря при проведенні заходів міжнародного та європейського рівня. Визначення основних заходів, які вживалися іноземними державами з метою попередження терористичних загроз з повітря.

Основна частина.

Яскравим прикладом проведення терористич-

ного акту з використанням повітряного транспорту можна вважати 11 вересня 2001 року. Терористичною організацією був нанесений удар по торговельному центру у Нью-Йорку з використання повітряних суден цивільних авіакомпаній.

Ці події продемонстрували вразливість сучасного світу перед загрозою терористичних актів з боку радикальних екстремістських організацій і груп.

Ранком 11 вересня, після отримання перших відомостей про теракти, з бази військово-повітряних сил (ВПС) Лэнгли (штат Вірджінія) по тривозі була піднята пара винищувачів F-16, управління якими здійснювалося з командного пункту (КП) об'єднаного командування повітряно-космічної оборони Північноамериканського континенту (НОРАД). Екіпажі винищувачів F-16, що піднялися в повітря, не отримали інформації про об'єкти перехвату, просто не знали, де і що шукати після зльоту. Більше того на КП не було жодного посадовця, що мав право на прийняття адекватного обставині рішення і що мав в розпорядженні точну інформацію про те, що відбувається, у тому числі про наказ Білого дому збивати пасажирські лайнери, якщо вони представлятимуть загрозу [3].

Створена система протиповітряної оборони в США до якої залучена винищувальна авіація, призначалась для протидії зовнішнім загрозам (відбиття ударів засобів повітряного нападу), але повністю була не пристосована до ударів усередині території держави.

Проте, американські військові юристи і правознавці вважають, що протидія повітряному тероризму спирається на слабку нормативно-правову базу. Концепція боротьби з незаконним захопленням повітряних судів, прийнята в США, поки недостатньо чітко визначає превентивні заходи по недопущенню підозрілих осіб в аеропорти, на борт повітряних судів, механізми взаємодії силових структур, а головне, немає ще ясності у визначенні повноважень різних інстанцій, особливо конкретного права переривати польоти повітряних судів, змушувати до посадки або вражати їх вогневидами засобами. Таким правом згідно з американським законодавством був наділений тільки президент США. Внаслідок цього, як згадувалося раніше, не були перехоплені літаки з терористами на борту 11 вересня 2001 року, хоча вони 15-20 мін знаходилися в зоні досяжності винищувачів [3,5].

Пріоритет винищувачів по відношенню до інших засобів ППО обґрунтовується невеликими зонами ураження повітряних цілей ЗРК, особливо на малих висотах, внаслідок чого перебування терористів в них обчислюватиметься ліченими хвилинами. Що ж до засобів РЕБ, то, схоже, вони менше цікавлять американців. Перешкоди аеронавігаційному устаткуванню і іншій апаратурі, що забезпечує безпеку польоту, могли б ставитися в тих випадках, коли терористи самі управляють літаками ("ударна версія"), але, як помічає керівництво цивільної авіа-

ції, вони можуть серйозно порушити і навіть паралізувати управління пасажирськими авіалайнерами.

Пошук і перехоплення літаків, захоплених терористами, винищувачі можуть вести окремими парами в зонах чергування по цілківказанню з пунктів управління. Проте експерти ВПС, відмічають недостатню підготовку льотних екіпажів для швидкого і адекватного реагування на несподівані ситуації, наприклад викидання терористами заручників з літаків або спроби умисного зіткнення з винищувачами. Для виправлення цього положення пропонуються різні тренажерні комплекси, імітатори озброєння, але доки це не дало особливого ефекту [5].

Олімпійські зимові ігри 2002 року у Солт-Лейк-Сіті, були першим великим громадським заходом у США після атак терористів у вересні 2001 року. Над містом безперервно літали винищувачі F-16, повітряний простір контролювали літаки із системою AWACS на борту [6].

Під час церемонії відкриття, на якій були присутні вищі державні особи з різних держав, повітряний простір було закрито на 40 миль навколо міста [6].

Олімпійські ігри 2004 року у Афінах. Для забезпечення безпеки Олімпійських ігор 2004 року у Афінах, уряд Греції вжив ряд заходів. Небо над Афінами було взято під захист авіацією НАТО, яка здійснювала огляд повітряного простору за межами Греції на 500 км, інформацію о порушеннях передавалась на наземний командний пункт. Біля Олімпійського селища були розгорнуті зенітні ракетні комплекси "Patriot", які готові були знищити будь який літальний апарат [6].

Для ведення спостереження застосовувались дирижаблі Skyship 600, надані Службою управління дирижаблями. Для виконання завдань він був оснащений найдосконалішим комплектом датчиків, які видавали інформацію розвідувального характеру на Командний центр Олімпіади по забезпеченню безпеки [6].

Протягом місяця дирижабль виконав 38 завдань, налітавши в цілому 200 годин, і надавав неочінувану допомогу в забезпеченні безпеки.

Крім того від ВПС Збройних Сил Греції було залучено 234 військових літаків та вертольотів, 28 комплексів ПВО різної дальності, більш 53 тисяч військовослужбовців [6].

Олімпійські ігри 2008 року у Пекіні. Пекін на протязі декількох років готував заходи по забезпеченню безпеки під час проведення Олімпійських ігор у 2008 року.

В грудне 2004 році була організована група по координуванню заходів безпеки під час проведення Ігор, а в березні 2005 р. був офіційно оприлюднений Генеральний план по забезпеченню безпеки змагань, які проводились на 37 окремих площадках, при цьому 31 з них розтягнулись по всій столиці, а шість були розташовані за межами 17-мільйонного міста (футбол, вітрильний та кінний спорт) [7].

В 2006 р. за участю представників правоохоронної системи інших країн на протязі кількох днів проводились навчання та інформаційна підготовка з питань безпеки під час проведення Олімпійських ігор в Пекіне. За два роки до проведення Ігор для Китаю були організовані додаткові брифінги в Штаб-квартирі ФБР в Вашингтоні. В якості основних ліній захисту для боротьби з злочинцями та терористами були визначені розвідка та розслідування. Для забезпечення безпеки Олімпіади навколо Пекіна були розгорнуті потужні сили безпеки чисельністю 100 тис. чол. Уряд також віддав розпорядження про встановленні 300 тис. камер спостереження та створенні системи протиповітряної оборони для забезпечення безпеки стадіону "Пташине гніздо". До її складу входили засоби надлегкої авіації, використовувались вертольоти, оснащені сучасним спецобладнанням та апаратурою детальної фотозйомки для надання допомоги наземним службам в затриманні злочинців під час проведення Олімпійських ігор. Всього від ВПС несли чергування 77 літаків, 38 вертольотів та 39 зенітних ракетних комплексів [6,7].

Саміт НАТО 2010 року в Лісабоні. Під час проведення саміту НАТО 2010 року в Лісабоні використовувався компонент Е-3А, який регулярно залучається до операцій із забезпечення безпеки важливих заходів на європейській території (саміти, олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи тощо). Наприклад, в рамках забезпечення безпеки 20-21 листопада 2010 р. літаки Е-3А здійснили 6 літако-вильотів загальною тривалістю понад 40 годин.

Чемпіонату світу з футболу 2010 року в Південно-Африканській республіці. У межах підготовки уряду Південно-Африканської республіці (ПАР) до проведення Чемпіонату світу з футболу 2010 (далі ЧС-2010) були вжиті досить активні заходи щодо забезпечення належної безпеки.

На ВПС Південно-Африканських Національних Сил Оборони (ПАНСО) було покладене завдання забезпечення безпеки ЧС-2010 з повітря. Було задіяно 11 бойових літаків винищувачів "Gripen" різних модифікацій; 12 учбово – бойових літаків "Hawk Mk 120"; 8 бойових вертольотів "Rooivalk". Крім того, в якості бойової патрульної авіації (БПА) використовувались вертольоти "Огук" (виробництва ПАР); літаки Cessna 208 (виробництва США, модернізація ПАР); літаки CASA C212, C235 (виробництва Іспанії, модернізація ПАР), в якості патрульних літаків – модернізовані БПЛА "Vulture" та "BATELEUR".

Були приведені у бойову готовність та приступили до бойового чергування усі наявні сили та засоби ППО, зокрема радіотехнічні підрозділи. Метою їх застосування було надійний моніторинг повітряного простору над країною, особливо в момент проведення матчів. Одночасно, з метою моніторингу

повітряного простору та контролю повітряного руху разом з підрозділами радіотехнічних військ застосовувалися засоби контролю за повітряним рухом аеропортів, поліції. Було налагоджено постійний обмін інформацією із означених питань.

Під час проведення матчів накладалася заборона усім типам повітряних суден наблизитися до району розташування стадіонів. Одночасно, над стадіоном постійно перебував розвідувальний літак, у тому числі зі складу безпілотно пілотованими літальними апаратами (БПЛА), який здійснював моніторинг ситуації з повітря. Літаки винищувальної авіації також перебували у повітрі.

Під час проведення ЧС-2010 загальний наліт літаків винищувальної авіації типу "Gripen" склав 276 годин, навчально-бойових винищувачів "Hawk Mk 120" склав 279 годин. Таким чином, загальний наліт винищувальної авіації протягом одного місяці склав 555 годин.

З метою моніторингу ситуації в окремих районах міст, вздовж кордонів та узбережжя широко застосовувалися БПЛА.

Олімпійські ігри 2012 року у Лондоні. За даними європейських засобів масової інформації в Лондоні дуже ретельно підходять до питань по забезпеченню безпеки під час проведення Олімпійських ігор 2012 року. По переднім даним зі складу збройних сил будуть залучені близько 13,5 тисяч британських солдат і офіцерів, більшість з яких пройшли службу в Афганістані та мають досвід ведення бойових дій та приймали участь в антитерористичних операціях. Також будуть задіяні вертольотоносець "Оушн" с вертольотами "Пума" і "Линкс".

На авіаційній базі "Нортхолт" к западу від британської столиці будуть розташовані винищувачі-бомбардувальники "Тайфун", які на даний час розташовані на авіаційних базах в Шотландії та в англійському графстві Лінкольншир. Також Лондонську Олімпіаду прикриють зенітні ракетні комплекси малої та середньої дальності.

Зимові Олімпійські ігри 2014 року у Сочі. На прес-конференції главком ВПС Російської Федерації генерал-полковник Олександр Зелін сказав: "Строители будут готовить и строить город Сочи к Олимпиаде, а мы будем готовить систему ПВО, которая должна обеспечить надежное проведение Олимпийских игр".

Для забезпечення безпеки під час проведення Олімпійських ігор планується застосовувати нову зенітну ракетну систему С-400. Ці пропозиції доповідалися міністру оборони РФ, і найближчим часом штаб ВПС приступить до підготовки нормативних документів "для решения этой задачи".

У фахівців ППО немає сумнівів, що ЗРС С-400 справиться з задачею захисту Сочі. С-400 може одночасно обробляти 12 цілей, має можливість впливу на гіперзвукові цілі, а дальність дії рівнозначна с дальністю польотів винищувачів МіГ-29.

Також планується тимчасове перебазування до акваторії Чорного моря авіанесучого крейсера "Адмірал Кузнецов" для забезпечення безпеки Олімпійських Ігор.

На основі аналізу досвіду підготовки та проведення міжнародних спортивних змагань можливо виділити такі основні заходи, які вживалися іноземними державами з метою попередження терористичних загроз з повітря, зокрема:

- посилення контролю повітряного руху в районах проведення спортивних змагань шляхом:
- розгортання додаткових РЛС та постів спостереження;
- організації патрулювання літаків дальнього радіолокаційного виявлення та управління системи "АВАКС" (в країнах НАТО);
- організація патрулювання повітряного простору бойовими літаками та вертольотами в районах проведення спортивних змагань;
- закриття повітряного простору над районами проведення спортивних змагань у радіусі до 50 км, а також внесення змін до визначених повітряних коридорів та розкладу польотів літаків цивільної авіації.

Додатково в рамках охорони повітряного простору безпосередньо над містами проведення спортивних змагань вживалися наступні заходи, а саме:

- організація візуального спостереження за повітряною обстановкою;
- прикриття місць проведення спортивних змагань мобільними засобами ППО ближньої дії;
- розгортання безпосередньо в районах стадіонів підрозділів, озброєних переносними ЗРК;
- розгортання в районах стадіонів спеціально підготовлених груп снайперів на дахах висотних будівель, оснащених засобами оптичного спостереження, у тому числі нічного бачення. Основним завданням яких було знищення пілотів надлегких літальних апаратів, мотодельтапланів та парашуанів, а також малих безпілотних літальних апаратів та радіокерованих моделей літальних апаратів;

– застосування додаткових технічних засобів (захистні сітки, аеростати, прожектори тощо).

Висновок

Таким чином, комплексне застосування всіх вищезазначених заходів безпеки, які проводились, дозволить максимально мінімізувати та не допустити виникнення терористичних актів з використанням повітряних засобів під час проведення чемпіонату з футболу у червні 2012 року.

Список літератури

1. Закон України "Про боротьбу з тероризмом" №2360 від 29.10.2002 р.
2. Проблемы терроризма и борьбы с ним. Аналитический доклад. - М.: Центр стратегического развития. - 1999, с. 10.
3. Краснов А. Некоторые подходы к проблеме противодействия воздушному терроризму в США / А. Краснов, Н. Бессарабов // Зарубежное военное обозрение. - 2008. - N 11. - С. 21-26.
4. Новые методы пресечения воздушного терроризма // Уголовное право. 2004. - №4. - С. 121, 122 с.
5. Станіславська А. Проблеми боротьби із тероризмом у сучасному світі. Bialystok", Польща - 2004. - С. 87.
6. Журавель В.П. Антитерористическое обеспечение Олимпийских игр в XXI веке. - М: Обозреватель, 2011. - 94-101 с.
7. Михайленко А. Н. Использование китайского опыта при обеспечении безопасности Олимпиады-2014 в Сочи // Деятельность Шанхайской Организации Сотрудничества по противодействию новым вызовам и угрозам в сфере обеспечения региональной безопасности. М., 2009. С. 77

Надійшла до редколегії 12.02.2012

Рецензент: д-р техн. наук, проф. В.І.Солвойов Національний університет оборони, м. Київ.

ОПЫТ ИНОСТРАННЫХ ГОСУДАРСТВ ОТНОСИТЕЛЬНО ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРИКРЫТИЯ ОБЪЕКТОВ ОТ ВОЗМОЖНЫХ ТЕРРОРИСТИЧЕСКИХ АТАК (АКТОВ) С ВОЗДУХА ПРИ ПРОВЕДЕНИИ МЕРОПРИЯТИЙ МЕЖДУНАРОДНОГО И ЕВРОПЕЙСКОГО УРОВНЯ

Г.С. Степанов

В статье проанализован опыт иностранных государств относительно осуществления прикрытия объектов от возможных террористических атак с воздуха при проведении мероприятий международного и европейского уровня. Определены основные мероприятия, которые употреблялись иностранными государствами с целью предупреждения террористических угроз с воздуха.

Ключевые слова: террористические акты, угрозы с воздуха, противовоздушная оборона, противодействие воздушному терроризму.

EXPERIENCE OF THE FOREIGN STATES IN RELATION TO REALIZATION OF PROTECTION OF OBJECTS FROM POSSIBLE TERRORIST ATTACKS (ACTS) FROM AIR DURING REALIZATION OF MEASURES OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN LEVEL

G.S. Stepanov

In the article analysed experience of the foreign states is in relation to realization of protection of objects from possible terrorist attacks from air during realization of measures of international and European level. Certain basic measures which was used by the foreign states with the purpose of warning of terrorist threats from air.

Keywords: assassinations, threats from air, air defense, counteraction to air terrorism.